

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΤΟΥ
ΑΛΧΗΜΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ:
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ*

Η πρώτη έντυπη έκδοση του αλχημικού έργου του *Στεφάνου Αλεξανδρέως οικουμενικού φιλοσόφου και διδασκάλου της μεγάλης και ιεράς τέχνης περί χρυσοποιίας*⁽¹⁾ δημοσιεύτηκε στον δεύτερο τόμο του corpus των *Physici et Medici Graeci Minores*⁽²⁾. Ο

---

* Τα πορίσματα της έρευνας που δημοσιεύονται στη μελέτη αυτή, αποτελούν τμήμα ευρύτερης έρευνας που χρηματοδοτήθηκε από το ερευνητικό πρόγραμμα DACALBO, “Ψηφιακό αρχείο για την αλχημεία στο Βυζάντιο και τις ελληνόφωνες κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας” (ΘΑΛΗΣ Ε.Σ.Π.Α 2007-2013).

⁽¹⁾ Για το συγγραφέα και το έργο του παραπέμπουμε σε βασικές νεώτερες μελέτες όπου γίνεται παραπομπή και στην παλαιότερη βιβλιογραφία: MARIA K. PAPATHANASSIOU, *Stephanus of Alexandria, on the structure and date of his alchemical work*, *Medicina nei Secoli, Arte e Scienza. Journal of the History of Medicine* 8.2 (1996) 247-266 [στο εξής: PAPATHANASSIOU, *Stephanus of Alexandria*], ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, *L'oeuvre alchimique de Stéphane d'Alexandrie: Structure and transformations de la matière, unité et pluralité, l'énigme des philosophes*, στο: C. VIANO (ed.), *L'Alchimie et ses racines philosophiques. La tradition grecque et la tradition arabe*, Παρίσι 2005, 113-133, ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ, *Stephanus of Alexandria. A Famous Byzantine Scholar, Alchemist and Astrologer*, στο: P. MAGDALINO–M. MAVROUDI (eds.), *The Occult Sciences in Byzantium*, Γενεύη 2006, 163-203, P. MAGDALINO, *L'Orthodoxie des Astrologues. La Science entre le dogme et la divination à Byzance (VIIe-XIVe siècle)*, Παρίσι 2006, 33-54, και M. LOUKAKI, *Le profil des ensedignats dans l' Empire Byzantin à la fin de l' Antiquité tardive et au début du Moyen Âge (fin du VIe - fin du VIIe siècle)*, στο: TH. ANTONOPOULOU, S. KOTZABASSI, M. LOUKAKI (eds.), *Myriobiblos. Essays on Byzantine Literature and Culture* [Byzantinisches Archiv-29], Βερολίνο 2015, 233.

⁽²⁾ J. L. IDELER, *Physici et Medici Graeci Minores*, I-II, Λειψία 1841-42 (ανα-

εκδότης J. L. Ideler στηρίχθηκε στον κώδικα Monac. gr. αρ. 112, αντίγραφο (1620) του γνωστού και πολύ σημαντικού για την παράδοση πλειάδας ελληνικών αλχημικών κειμένων κώδικα Marc. gr. αρ. 299 (11ος αι).⁽³⁾ Κριτική έκδοση του κειμένου δεν συμπεριλήφθηκε στην αξεπέραστη ακόμη έκδοση των ελληνικών αλχημικών κειμένων που το 1880 δημοσίευσαν οι M. Berthelot και C. É. Ruelle⁽⁴⁾. Το πρώτο τμήμα του κειμένου με βάση το παλαιό χειρόγραφο της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης δημοσιεύθηκε έναν αιώνα μετά την πρώτη έκδοση του από τον F. Sherwood Taylor συνοδευόμενο από αγγλική μετάφραση και ερμηνευτικό υπόμνημα⁽⁵⁾.

Ανταποκρινόμενοι σε ένα ώριμο πλέον επιστημονικό *desideratum* για μια κριτική έκδοση του κειμένου⁽⁶⁾ καταπιαστήκαμε, κατ' αρχήν, με τη διερεύνηση της εκτεταμένης χειρόγραφης παράδοσης του. Στην μελέτη αυτή δημοσιεύονται οι πρώτοι καρποί της ερευνητικής μας συγκομιδής, ο κατάλογος χειρογράφων στα οποία πα-

---

τύπωση Άμστερνταμ 1963), II, 199-247.

⁽³⁾ PAPATHANASSIOU, *Stephanos of Alexandria*, 249.

⁽⁴⁾ M. BERTHELOT- L. É. RUELLE, *Collection des anciens alchimiques grecs*, I-II, Παρίσι 1887-88.

⁽⁵⁾ Βλ. F. SH. TAYLOR, *The Alchemical Works of Stephanos of Alexandria. Translation and Commentary*, Ambix 1 (1937) 116-137, Part I, και Part II, Ambix 2 (1938), 38-49.

⁽⁶⁾ Σύμφωνα με τον εκδοτικό προγραμματισμό του H. D. Saffrey, στην νέα σειρά των ελληνικών αλχημικών κειμένων *Les Alchimistes Grecs Publiés sous la patronage de l' Union Académique Internationale*, το έργο του Στεφάνου Αλεξανδρείας επρόκειτο να δημοσιευθεί στον έκτο κατά σειρά τόμο της δωδεκάτομης σειράς, βλ. H. D. SAFFREY, *Presentation*, στο: R. HAL-

ραδίδεται το κείμενο⁽⁷⁾ Η κατά βιβλιοθήκη καταγραφή κάθε χειρογράφου⁽⁸⁾ συνοδεύεται από την παράθεση του αριθμού των φύλλων ή σελίδων όπου παραδίδεται το κείμενο του Στεφάνου και την αναγραφή της χρονολογίας αντιγραφής του (αιώνας ή ακριβής χρόνος αντιγραφής). Πρόκειται για στοιχεία που αντλήθηκαν από τη σχετική βιβλιογραφία την οποία αξιοποιήσαμε και στην οποία παραπέμπουμε στις υποσημειώσεις.

Βατικανό – Αποστολική Βιβλιοθήκη

1. Vat. gr. αρ. 1174, φφ. 54r-70v, 15ος-16ος αι.⁽⁹⁾

LEUX, *Papyrus de Leyde. Papyrus de Stockholm. Fragments de Recettes [Les Alchimistes Grecs, I]*, Παρίσι (Les Belles Lettres) 1981, 9.

⁽⁷⁾ Κατάλογο χειρογράφων κατά χρονολογική σειρά συμπεριέλαβε στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή της η Μ. Κ. PΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, *Stephanos von Alexandria und sein Alchemistisches Werk*, Βερολίνο 1992, 30-48 [στο εξής: PΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, *Alchemistisches Werk*]. Για την συγκρότηση του καταλόγου στηρίχθηκε κατά βάσιν στα στοιχεία των παλαιών ειδικών καταλόγων χειρογράφων: J. BIDEZ, F. CUMONT, J. L. HEIBERG, O. LAGERCRANTZ et alli, *Catalogue des manuscrits alchimiques grecs*, Παρίσι 1924-1928, I-V [στο εξής: CMAG, I-V] και σε νεώτερη βιβλιογραφία. Με την παρέλευση όμως εικοσαετίας και πλέον από την ολοκλήρωση της έρευνας της Μ. Κ. Παπαθανασίου, ο κατάλογος χειρογράφων στα οποία παραδίδεται το έργο του Στεφάνου Αλεξανδρέως συμπληρώθηκε με νέα χειρόγραφα, η ύπαρξη των οποίων έγινε έκτοτε γνωστή.

⁽⁸⁾ Η αναγραφή των Βιβλιοθηκών στις οποίες θησαυρίζονται τα χειρόγραφα στα οποία παραδίδεται το κείμενο του Στεφάνου Αλεξανδρέως στηρίχθηκε στο J. M. OLIVIER, *Répertoire des Bibliothèques et des catalogues de Manuscrits Grecs de Marcel Richard. Troisième édition entièrement refondue* [Corpus Christianorum], Brepols – Turnhout 1995 [στο εξής: OLIVIER, *Répertoire*].

⁽⁹⁾ CMAG, II, 61-68 και PΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, *Alchemistisches Werk*, 37.

2. Vat. gr. αρ. 2259, φ. 16r⁽¹⁰⁾

Νάπολη – Εθνική Βιβλιοθήκη

3. Neap. gr. αρ. III. D. 17, φφ. 1r-37v, 1565⁽¹¹⁾

4. Neap. gr. αρ. III. D. 18, φφ. 37r-43r, 48r-61r, 16ος αι.⁽¹²⁾

Φλωρεντία – Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη

5. Laur. gr. αρ. 86.16, φφ. 35r-72v, 1492⁽¹³⁾

Μπολόνια – Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

6. Bonon. gr. αρ. 437, φφ. 21v-37r, 17ος αι.⁽¹⁴⁾

7. Bonon. gr. αρ. 457, φφ. 91r-128v, 17ος αι.⁽¹⁵⁾

Βενετία – Μαρκιανή Βιβλιοθήκη

8. Marc. gr. αρ. 299, φφ. 8r-39v, 11ος αι.⁽¹⁶⁾

9. Marc. gr. αρ. 598, φφ. 1r-40v, 16ος αι.⁽¹⁷⁾

⁽¹⁰⁾ Ο κώδικας δεν έχει περιγραφεί σε κατάλογο χειρογράφων, για την παραδόση του κειμένου του Στεφάνου Αλεξανδρέως στον κώδικα κάνει λόγο ο H. A. DIELS, *Die Handschriften der antiken Ärzte*, Λειψία 1970², II, 95, και PAPATHANASSIOU, *Alchimistisches Werk*, 48.

⁽¹¹⁾ CMAG, II, 217-218 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 35.

⁽¹²⁾ CMAG, II, 225-230 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 36.

⁽¹³⁾ CMAG, II, 39-59, PAPATHANASSIOU, ό.π., 32, και M. MERTENS, *Zosime de Panopolis, Mémoires authentiques* [Les Alchimistes Grecs IV], Παρίσι (Les Belles Lettres) 1995 [= Mertens, *Zosime*], xxxviii-xliii.

⁽¹⁴⁾ CMAG, II, 129-139 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 40.

⁽¹⁵⁾ CMAG, II, 139-143 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 40.

⁽¹⁶⁾ CMAG, II, 1-22, E. MIONI, *Bibliothecae Divi Marci Venetiarum Codices Manuscripti, I, Thesaurus Antiquus 1-299*, Ρώμη 1981, 427-433, H. D. SAF-FREY, *Historique et description du manuscrit alchimique de Venise Marcianus Grecus 299*, στο: D. KAHN-S. MATTON (eds.), *Alchimie: art, histoire et mythes*, Παρίσι-Μιλάνο 1995, 1-10, PAPATHANASSIOU, ό.π., 30, και M. MER-

10. Marc. gr. αρ. IV. 28, φφ. 15r-55r, 16ος αι.⁽¹⁸⁾

Μιλάνο – Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη

11. Ambr. gr. αρ. 282 (E. 35 sup.), φφ. 308v-336r, 16ος αι.⁽¹⁹⁾

12. Ambr. gr. αρ. 794 (A. 57 inf.), φφ. 1r-35r, 16ος αι.⁽²⁰⁾

13. Ambr. gr. αρ. 816 (A. 193 inf.), φφ. 1r-35r, 16ος αι.⁽²¹⁾

Παρίσι – Εθνική Βιβλιοθήκη

14. Par. gr. αρ. 2275, φφ. 21v-55v, 1465⁽²²⁾

15. Par. gr. αρ. 2325, φφ. 32r-81v, 13ος αι.⁽²³⁾

16. Par. gr. αρ. 2327, φφ. 37v-74r, 1478⁽²⁴⁾

17. Par. gr. αρ. 2329, φφ. 92r-159r, 17ος αι.⁽²⁵⁾

Ελ Εσχοριάλ – Βασιλική Βιβλιοθήκη

18. Scor. gr. αρ. I-Φ-11, φφ. 36v-69r, 16ος αι.⁽²⁶⁾

TENS, ό.π., xxii-xxix.

⁽¹⁷⁾ CMAG, II, 23-37, E. MIONI, *Bibliothecae Divi Marci Venetiarum Codices Manuscripti, I, Thesaurus Antiquus 300-625*, Ρώμη 1985, 519-524, και PAPA-THANASSIOU, ό.π., 36.

⁽¹⁸⁾ CMAG, II, 103-120, E. MIONI, *Bibliothecae Divi Marci Venetiarum Codices Manuscripti, I, Codices in classes a prima usque ad quintam inclusi. Pars Altera*, Ρώμη 1972, 214-215, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 36.

⁽¹⁹⁾ CMAG, II, 91-96 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 37.

⁽²⁰⁾ CMAG, II, 71-91 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 37.

⁽²¹⁾ CMAG, II, 71-91 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 37.

⁽²²⁾ CMAG, I, 68-83 και PAPATHANASSIOU, ό.π., 31.

⁽²³⁾ CMAG, I, 1-17, PAPATHANASSIOU, ό.π., 31, και M. MERTENS, ό.π., xxix-xxxì.

⁽²⁴⁾ CMAG, I, 17-62, PAPATHANASSIOU, 32, και M. MERTENS, ό.π., xxxi-xxxviii.

⁽²⁵⁾ CMAG, I, 85-101, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 40.

⁽²⁶⁾ CMAG, V, 6-8, G. DE ANDRÉS, *Catálogo de los Códices Griegos de la Re-*

19. Scor. gr. αρ. I-Ψ-13, φφ. 6r-45v, 16ος αι.⁽²⁷⁾

20. Scor. gr. αρ. III-Y-18, φφ. 86r-138r, 16ος αι.⁽²⁸⁾

Βιέννη – Εθνική Βιβλιοθήκη

21. Vind. Med. gr. αρ. 2, φφ. 1r-36v, 1594⁽²⁹⁾

22. Vind. Med. gr. αρ. 3, φφ. 1r-36r, 1564⁽³⁰⁾

Μόναχο – Κρατική Βιβλιοθήκη

23. Monac. gr. αρ. 112, φφ. 1r-78r, 1620⁽³¹⁾

Λειψία – Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

24. Lips. gr. αρ. 66, φφ. 1r-40v, 17ος αι.⁽³²⁾

Γκέντιγκεν – Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

25. Gotting. Phil. gr. αρ. 8, σσ. 111-115, 1777⁽³³⁾

---

al Bibliotheca de el Escorial, (II, III), Μαδρίτη 1965-1967, II, 18, και PAPA-
THANASSIOU, ό.π., 32.

⁽²⁷⁾ CMAG, V, 39-42, G. DE ANDRÉS, ό.π., II, 169, και PAPATHANASSIOU,
ό.π., 33.

⁽²⁸⁾ CMAG, V, 6-8, G. DE ANDRÉS, ό.π., III, 18-19, και PAPATHANASSI-
OU, ό.π., 38.

⁽²⁹⁾ CMAG, IV, 3-24, H. HUNGER–O. KRESTEN, *Katalog der Griechischen
Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Teil 2. Codices Juridici,
Codices Medici*, Βιέννη 1969, 41-43, και Papathanassiou, 34-35.

⁽³⁰⁾ CMAG, IV, 25-46, H. HUNGER–O. KRESTEN, ό.π., 44-46, και PAPA-
THANASSIOU, ό.π., 35.

⁽³¹⁾ CMAG, IV, xxiii, 247-272, PAPATHANASSIOU, ό.π., 38-39 και K. HAJ-
DÚ, *Katalog der Griechischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek
München, Band 3. Codices graeci Monacenses 110-180*, Wiesbaden 2003, 33-
42.

⁽³²⁾ CMAG, IV, 222-245, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 39.

⁽³³⁾ CMAG, IV, 173-195, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 42.

Γκόθα – Δημόσια Βιβλιοθήκη

26. Goth. gr. αρ. A. 242, φφ. 11r-50v, 1623⁽³⁴⁾

Κάσσελ – Δημόσια Βιβλιοθήκη

27. Cassel. Chem. gr. αρ. 1, φφ. 1r-34r, 15ος-16ος αι.⁽³⁵⁾

Βόλφενμπίτελ – Βιβλιοθήκη Herzog August

28. Guelferbyt. gr. αρ. 36.7, φφ. 29r-111v (με παράλληλη λατινική μετάφραση φφ. 28v-112r), 17ος αι.⁽³⁶⁾

29. Guelferbyt. gr. αρ. 38.3, φφ. 43v-149v (με παράλληλη λατινική μετάφραση φφ. 44r-148r), 17ος αι.⁽³⁷⁾

Βερολίνο – Κρατική Βιβλιοθήκη

30. Berol. Phil. gr. αρ. 1540 (136), φφ. 29r-58v, 16ος αι.⁽³⁸⁾

Μπρεσλάου – Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

31. Vratisl. gr. αρ. R. 46, φφ. 2r-38r, 1565⁽³⁹⁾

Καλίνιγκραντ (Κένιγκσμπεργκ) – Βιβλιοθήκη Fr. R. Dietz

32. Regiomontanus (χωρίς αρίθμηση), φφ. 5r-29v, 1828⁽⁴⁰⁾

Αγία Πετρούπολη – Εθνική Βιβλιοθήκη

33. Pet. gr. αρ. 253, φ. 150 r-v, 18ος αι.⁽⁴¹⁾

⁽³⁴⁾ CMAG, IV, 145-172, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 39.

⁽³⁵⁾ CMAG, IV, 117-139, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 33.

⁽³⁶⁾ CMAG, IV, 196-202, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 40.

⁽³⁷⁾ CMAG, IV, 203-209, PAPATHANASSIOU, ό.π., 41.

⁽³⁸⁾ PAPATHANASSIOU, ό.π., 38 (βλ. και Olivier, *Répertoire*, 148).

⁽³⁹⁾ CMAG, IV, 296-317, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 35.

⁽⁴⁰⁾ CMAG, IV, 273-276, και PAPATHANASSIOU, ό.π., 45.

⁽⁴¹⁾ Περιγραφή του κώδικα από τον V. K. Jernstedt στο: *Otchet Imperator-*

Κοπεγχάγη – Βασιλική Βιβλιοθήκη

34. Haun. gr. αρ. 207, φφ. 1r-41v, 17ος αι. β' μισό⁽⁴²⁾

35. Haun. Fabr. gr. αρ. 61.4⁰, σσ. 101-108, 18ος αι., πριν το 1736⁽⁴³⁾

36. Haun. Fabr. gr. αρ. 93.4⁰, φφ. 21v-36r, 18ος αι.⁽⁴⁴⁾

Λέυντεν – Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

37. Leyd. Voss. gr. αρ. 47, φφ. 4r-14v, 64r, 16ος αι.⁽⁴⁵⁾

Οξφόρδη – Βοδληϊανή Βιβλιοθήκη

38. Oxon. Canon. gr. αρ. 95, φφ. 39r-58r, 15ος αι.⁽⁴⁶⁾

39. Oxon. D' Orville αρ. 401, σσ. 111-115, 18ος αι.⁽⁴⁷⁾

Αθήνα – Εθνική Βιβλιοθήκη

40. ΕΒΕ αρ. 3024, φφ. 1r-43r, 1782⁽⁴⁸⁾

41. Μετοχίου Παναγίου Τάφου αρ. 114, φφ. 15v-43r, 17ος αι.⁽⁴⁹⁾

---

skoj Publicnoj Biblioteki za 1883 godu, Αγία Πετρούπολη 1885, 115-117. Πρόκειται για χειρόγραφο της συλλογής Πορφυρίου Uspenskij (+ 1877) η οποία συγκροτήθηκε κυρίως κατά τις περιηγήσεις του στο Σινά και την Ελλάδα (1858-1859), βλ. Α. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Χρονικά της Μεσαιωνικής και Τουρκοκρατούμενης Ηπείρου. Εκδόσεις και Χειρόγραφα*, Ιωάννινα 1962 [Εκδόσεις Ε.Η.Μ.], 103-105, 109-116.

⁽⁴²⁾ CMAG, IV, 325-344, PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, 40, και Β. SCHARTAU, *Codices Graeci Haunienses. Ein deskriptiver Katalog des griechischen Handschriftenbestandes der Königlichen Bibliothek Kopenhagen*, Κοπεγχάγη 1994, 243-252.

⁽⁴³⁾ CMAG, IV, 362-378, PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 42-43, και Β. SCHARTAU, ό.π., 391-393.

⁽⁴⁴⁾ CMAG, IV, 345-361, PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 42, και Β. SCHARTAU, ό.π., 414-418.

⁽⁴⁵⁾ CMAG, IV, 93-113, και PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 38.

⁽⁴⁶⁾ CMAG, III, 3-12, και PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 33.

⁽⁴⁷⁾ CMAG, III, 12-13, και PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 42.

Αθήνα – Βιβλιοθήκη της Βουλής

42. Βουλής αρ. 126, φφ. 7r-35v, 1η Ιουλίου 1804⁽⁵⁰⁾

Αθήνα – Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

43. Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου αρ. 151 (321 Κ.Πρ. 207), σσ. 2-51, 18ος αι.⁽⁵¹⁾

Αθήνα – Βιβλιοθήκη Σίμωνος Καρά

44. Σίμωνος Καρά (χωρίς αρίθμηση), σσ. 1-78, 18ος αι.⁽⁵²⁾

Αθήνα, Βιβλιοθήκη Αντωνίου Χατζή.

45. Αντωνίου Χατζή (χωρίς αρίθμηση)⁽⁵³⁾

Αίγιο – Μονή Ταξιαρχών

46. Ταξιαρχών Αιγίου (χωρίς αρίθμηση)⁽⁵⁴⁾

⁽⁴⁸⁾ ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 43.

⁽⁴⁹⁾ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη*, Αγία Πετρούπολη 1899, IV, 105-106 (βλ. και OLIVIER, *Répertoire*, 109).

⁽⁵⁰⁾ CMAG, V, 150-161 και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 45.

⁽⁵¹⁾ CMAG, V, 162-169, Δ. Ι. ΠΑΛΛΑ, *Κατάλογος των χειρογράφων του Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών*, Αθήνα 1955, 24-25, και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 44-45.

⁽⁵²⁾ ΑΡ. ΚΟΥΖΗ, *Επιστάσεις επί τινος αλχημικού βυζαντινού χειρογράφου*, Μεσαιωνικά Γράμματα 2 (1934), 39-53, και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 44.

⁽⁵³⁾ Α. ΧΑΤΖΗ, *Νέος κώδιξ Στεφάνου του Αλεξανδρέως*, ΠΑΑ 8 (1933), 381-382, και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 47-48.

⁽⁵⁴⁾ Πρόκειται για ένα από τα ακαταλογράφητα χειρόγραφα της συλλογής (18ος-19ος αι), βλ. Λ. ΠΟΛΙΤΗ, *Χειρόγραφα Μοναστηριών Αιγίου και Καλαβρύτων*, Ελληνικά 11 (1939), 89, και Δ. Σ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Το αλχημικό χειρόγραφο της Μονής Ταξιαρχών Αιγίου και η διακίνηση των αλχημικών χειρογράφων στον ελλαδικό χώρο από τον 15ο έως τον*

Ζαγορά – Δημόσια Βιβλιοθήκη

47. Ζαγοράς αρ. 58, σσ. 1-40, 18ος αι.⁽⁵⁵⁾

Λάρισα – Δημόσια Βιβλιοθήκη

48. Λαρίσης αρ. 8, σσ. 1-96, 119, 127, 19ος αι., α' μισό⁽⁵⁶⁾

Ελασσόνα – Μονή Ολυμπιωτίσσης

49. Ολυμπιωτίσσης αρ. 197, φφ. 1r-60r, 1507⁽⁵⁷⁾

Μετεώρα – Μονή Αγίου Στεφάνου

50. Μετεώρων Αγίου Στεφάνου αρ. 97, φφ. 7r-40r, 57v-107r, 1503/4⁽⁵⁸⁾

Βέροια – Βιβλιοθήκη Γυμνασίου

51. Βέροιας αρ. 1, φφ. 173r-207v, 19ος αι.⁽⁵⁹⁾

19ο αιώνα (υπό δημοσίευση στα Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας με θέμα: “*Η Μονή Ταξιαρχών Αγίου και η συλλογή χειρογράφων της*”, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 28.11.2015).

⁽⁵⁵⁾ CMAG, V, 170, και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 39.

⁽⁵⁶⁾ Χ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατάλογος των ελληνικών χειρογράφων της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Λαρίσης*, Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά 10 (2012) 257-263.

⁽⁵⁷⁾ Ε. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, *Ολυμπιώτισσα* [Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού], Αθήναι 1967, 375-378.

⁽⁵⁸⁾ Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΥ, *Τα χειρόγραφα των Μετεώρων. Τόμος Γ΄. Τα χειρόγραφα της Μονής Αγίου Στεφάνου* [Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού], Αθήναι 1986, 305-309, και ΡΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 34.

⁽⁵⁹⁾ Α. ΣΙΓΑΛΑ, *Από την πνευματική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας. Α΄. Αρχαία και Βιβλιοθήκαι Δυτικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1939, 154, και Γ. ΚΑΡΑ, *Οι επιστήμες στην Τουρκοκρατία. Χειρόγραφα και Έντυπα*, Αθήνα 1993, Β΄, 498.

Άγιον Όρος – Μονή Βατοπεδίου

52. Athus Vatop. gr. αρ. 665, 18ος αι.⁽⁶⁰⁾

Σάμος – Μονή Ζωοδόχου Πηγής

53. Σάμου Ζωοδόχου Πηγής αρ. 8, σσ. 7-60, 1888⁽⁶¹⁾

Σάμος – Ιστορικό Αρχείο

54. Σάμου Ιστορικού Αρχείου (χωρίς αρίθμηση), 18ος αι.⁽⁶²⁾

Άγκυρα – Βιβλιοθήκη Τουρκικής Ιστορικής Εταιρείας

55. Ancyg. gr. αρ. 47, φφ. 96r-120v, 1721⁽⁶³⁾

Ανδριανούπολη – Βιβλιοθήκη Ελληνικού Γυμνασίου

56. Andr. gr. αρ. 133 (251)⁽⁶⁴⁾

Εκτός από τη λατινική μετάφραση που συνοδεύει το ελληνικό κείμενο του Στεφάνου Αλεξανδρείας στα δύο χειρόγραφα της Βιβλιοθήκης του Βολφενμπίτελ που κατεγράφησαν (28-29), λατινική μετάφραση του κειμένου παραδίδεται σε τέσσερα επίσης χειρόγραφα:

Βιέννη – Εθνική Βιβλιοθήκη

1. Vind. V. lat. αρ. 11427, φφ. 1r-34r, 1606⁽⁶⁵⁾

⁽⁶⁰⁾ CMAG, V, 170, και ΡΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 143.

⁽⁶¹⁾ Α. ΤΣΕΛΙΚΑ, *Χειρόγραφα της Μονής Ζωοδόχου Πηγής Σάμου*, ΔΙΠΑ 4 (1988) 202-207, και ΡΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 50.

⁽⁶²⁾ Α. ΤΣΕΛΙΚΑ, *Αρχαιοφυλακείο Σάμου*, ΔΙΠΑ 4 (1988), 191.

⁽⁶³⁾ Ρ. ΜΟΡΑΥΧ, *Bibliothèque de la société Turque d' Histoire. Catalogue des manuscrits grecs (Fonds du Syllogos)*, Άγκυρα 1964, 79-81.

⁽⁶⁴⁾ Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ, *Οι κώδικες της Ανδριανουπόλεως*, ΒΖ 17 (1907), 281. Μετά το 1922 η τύχη του χειρογράφου δεν είναι γνωστή (βλ. και ΟΛΙΒΙΕΡ, *Répertoire*, 275).

⁽⁶⁵⁾ CMAG, IV, 68-85, και ΡΑΡΑΘΑΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 41.

2. Vind. V. lat. αρ. 11453, φφ. 40r-125r, (με απόσπασμα ελληνικού κειμένου φφ. 252r, 255r-v), 17ος αι.⁽⁶⁶⁾

3. Vind. V. lat. αρ. 11456, φφ. 2r-64v, 1677⁽⁶⁷⁾

Γκόθα – Δημόσια Βιβλιοθήκη

4. Gothan. Chart. αρ. A. 147, φφ. 2r-57v, 17ος αι.⁽⁶⁸⁾

**Ευθύμιος Π. Μπόκαρης -
Δημήτριος Σ. Γεωργακόπουλος
Πανεπιστήμιο Ίωαννίνων**

⁽⁶⁶⁾ CMAG, IV, 47-58, και PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 41.

⁽⁶⁷⁾ CMAG, IV, 59-67, και PΑΡΑΘΗΝΑΣΣΙΟΥ, ό.π., 41-42.

⁽⁶⁸⁾ CMAG, IV, 140-144, και Pαπαθανασσίου, ό.π., 42.